

Великий Клаус і Маленький Клаус

Ганс Крістіан Андерсен

Переклад Оксани Іваненко

В одному селі жили два чоловіки, і обидва вони мали однакові імена, їх звали Клаусами. Але в одного було чотири коняки, а у другого лише одна. Щоб не сплутати цих Клаусів, того, хто мав чотири коняки, звали великим Клаусом, а того, хто мав лише одну, — маленьким Клаусом. От послухаємо, що з ними трапилось, — справжня історія!

Цілий тиждень мусив маленький Клаус орати своєю конячкою поля великого Клауса. За те великий Клаус давав йому своїх чотирьох — проте тільки раз на тиждень, та й то в неділю.

Ой, як помахував маленький Клаус своїм батіжком на всіх п'ятьох коней! Адже сьогодні всі вони були начебто його власні, хоч і на один тільки день.

Сонце весело сяло, дзвони дзвонили, люди були у святкових вбраннях. Усі вони бачили маленького Клауса, який орав п'ятьма кіньми, і він був з цього дуже задоволений, ляскав батіжком і кричав:

— Но! Но, мої конячки!

— Не смій так казати! — говорив великий Клаус. — Твоя конячка лише одна!

Але, коли хто-небудь проходив повз нього, маленький Клаус забував, що не смів так казати, і кричав:

— Но! Но, мої конячки!

— Слухай, я тебе прошу не казати так! — вигукнув великий Клаус. — Якщо ти скажеш так ще раз, я стукну твою конячку по голові, і вона зразу здохне.

— Я не буду більше так казати! — відповів маленький Клаус. Але невдовзі хтось із знайомих проходив мимо і привітався до нього, і маленький Клаус подумав, який це у нього, напевне, важний вигляд, коли він оре аж п'ятьма кіньми своє поле, ляснув знову батіжком і закричав:

— Но! Но, мої конячки!

— Ось я тобі понокаю твоїх конячок! — закричав великий Клаус, узяв ціпок та так дав по голові його єдиній коняці, що та впала мертва.

— Ох, тепер нема в мене жодної коняки! — мовив маленький Клаус і заплакав.

Потім здер він з коняки шкуру, добре її висушив, поклав у мішок, закинув мішок за плечі та й пішов у місто продавати.

Йти треба було чимало, та ще великим темним лісом. Як навмисне, була негода, і він зовсім заблукав у лісі. Коли маленький Клаус вийшов на шлях, уже сутеніло, і було однаково далеко — і до міста йти, і додому назад вертатися. До ночі він ні туди, ні сюди не дістався б.

Саме край дороги стояв великий селянський двір. Віконниці в хаті були зачинені, але крізь них світився вогонь.

"Попрошу я тут дозволу переночувати", — подумав маленький Клаус, підійшов до

дверей і постукав.

Хазяйка відчинила, але, дізнавшись, в чому справа, сказала, щоб він ішов своєю дорогою. Чоловіка, мовляв, нема вдома, а без нього вона не хоче пускати чужих.

— Ну, доведеться заночувати надворі, — сказав маленький Клаус, коли хазяйка зачинила двері перед його носом.

Коло хати стояв великий стіг сіна, а між стогом і хатою була маленька повітка під плескатою солом'яною стріхою.

"От я там і ляжу! — подумав маленький Клаус, глянувши на стріху. — Це буде чудова постіль, сподіваюсь, що чорногуз не злетить згори та не вщипне мене за ногу".

Це він подумав так через те, що на стрісі стояв чорногуз, — там було його гніздо.

От зліз маленький Клаус на повітку, ліг там і почав повертатися з боку на бік, щоб умотитися зручніше.

Віконниці не щільно затуляли вікна, і він міг бачити всю кімнату. А там стояв великий накрытий стіл з вином, з печенюю та чудовою рибою. За столом сиділи хазяйка і дяк — більше нікого. Вона частувала його, а він уминав рибу, бо це була його улюблена страва.

"От би й мені присусідитися до них", — подумав маленький Клаус і просунув голову у вікно.

Ой, який чудовий пиріг він побачив! Справді, це було у них якесь свято! Тут він почув, як хтось під'їхав до дому. Це повернувся хазяйчин чоловік.

Чоловік цей був дуже доброю людиною, але мав одну особливу рису — він не міг бачити дяків. Досить було йому зустрінути дяка, як він просто казався. Тому-то дяк ходив до його жінки, коли його не було вдома, а жінка і частувала його найкращими стравами. Коли вона почула, що повернувся чоловік, злякалася і почала просити дяка влізти в порожню скриню.

Той послухався, бо знав, що хазяїн не може бачити дяків. Хазяйка мерщій поховала всі страви в піч, щоб хазяїн бува не спитав, чому це на столі така вечеря.

— Ох, — зітхнув маленький Клаус на повітці, побачивши, як зникла вся їжа і питво.

— Хто там нагорі? — спитав селянин і, глянувши туди, побачив маленького Клауса. — Чого ти лежиш там? Іди краще до хати!

Маленький Клаус розповів, як він заблудився, і попросив знову, щоб його пустили переночувати.

— Ну, звичайно! — сказав селянин. — Але спочатку нам треба чимось підживитися.

Жінка зустріла їх дуже ласкаво, накрила стіл і поставила велику миску каші.

Хазяїн був голодний і їв з великим апетитом, але маленький Клаус ніяк не міг відігнати думку про печеню, рибу та пиріг, заховані в печі.

Під столом, коло його ніг, лежав мішок із шкурою коняки, яку він ніс до міста продавати. Каша йому була не до смаку, от він і наступив ногою на цей мішок, а суха шкура голосно зарипіла.

— Т-сс! — сказав маленький Клаус своєму мішку, але за кілька хвилин знову наступив на нього. Шкура зарипіла ще голосніше.

— Ей, що там у тебе в мішку? — спитав хазяїн.

— О, це в мене чарівник! — сказав маленький Клаус. — Він каже, щоб ми не їли каші, він наворожив нам повну піч печені, риби та пироги!

— Отаке! — скрикнув хазяїн, відкрив швидко піч і побачив там чудові страви — все, що туди заховала жінка. Він гадав, що то наворожив чарівник!

Жінка нічого не могла сказати і витягла все з печі, і обидва вони взялися до печені, до риби, до пироги. Тоді наступив маленький Клаус знову на свій мішок, і шкура зарипіла.

— Що він говорить тепер? — спитав хазяїн.

— Він каже, — відповів маленький Клаус, — що наворожив ще три пляшки вина. Вони стоять там, у кутку, за піччю.

Мусила хазяйка і вино поставити. Випив селянин вина, і йому стало дуже весело. Він був би не проти того, щоб мати й собі такого чарівника, який сидить у мішку в маленького Клауса.

— А чи може він викликати чорта? — спитав хазяїн. — Я б на нього подивився, бо я тепер веселий!

— Звичайно, — відповів маленький Клаус, — мій чарівник може все, що я накажу. Еге ж? — спитав він і наступив на мішок так, що той зарипів.

— Ти чуєш? Він каже — так. Але чорт — дуже страшний, краще не треба на нього дивитися.

— Та я його анітрохи не боюся. А який же він на вигляд?

— Та він викапаний дяк!

— Тьху! — сказав хазяїн. — Отака гидота! Треба вам знати, я бачити не можу дяків! Але що поробиш: я ж знатиму, що це чорт, і мені не буде так противно! До того ж я зараз хоробрий! Тільки хай він не підходить дуже близько!

— От я звелю зараз це моему чарівникові, — сказав маленький Клаус, наступив на мішок і прихилив до нього вухо.

— Що він каже?

— Він каже, щоб ми відчинили ту скриню, що стоїть у кутку. Там причаївся чорт, але треба тримати віко, щоб він не вистрибнув.

— Так допоможіть мені! — попросив хазяїн і підійшов до скрині, де жінка сховала справжнього дяка, який там сидів і тремтів від жаху.

Селянин прочинив трохи віко і заглянув у скриню.

— Тьху! — закричав він і відскочив назад. — Ну, побачив його, побачив! Точнісінько наш дяк! Та й бридота ж!

Після цього вони ще випили і так випивали до пізньої ночі.

— Чарівника цього ти мені продай! — мовив селянин. — Проси, скільки хочеш, усе дам. Справді, хоч цілу мірку грошей!

— Ні, цього я не можу! — сказав маленький Клаус. — Ти ж подумай, скільки я користі маю від цього чарівника.

— Ох, мені так хочеться мати його! — сказав селянин і почав умовляти маленького

Клауса.

— Ну, нехай, — сказав нарешті маленький Клаус. — Ти приязно прийняв мене, дав мені переночувати, хай уже чарівник буде твій за мірку грошей, тільки дивись, насипай повніше.

— Це ти одержиш! — сказав хазяїн. — Але скриню ти також візьми, я й години не хочу тримати її вдома. Звідки я знаю, може, він і досі сидить там?

Маленький Клаус дав селянинові мішок з висушеною шкурою і одержав за нього мірку грошей. Селянин подарував йому навіть тачку, щоб було на чому везти і гроші, і скриню.

— Бувай здоров! — сказав маленький Клаус і покотив тачку з грішми та скринєю, в якій сидів дяк.

По той бік лісу була велика глибока річка. Вода в ній текла так швидко, що ледве можна було її перепливати. Через річку був перекинутий новий місток.

Маленький Клаус зупинився посередині і сказав навмисно голосно, щоб дяк у скрині почув:

— Навіщо мені ця дурна скриня? Вона така важка, ніби камінням напхана. Я тільки заморюся тягнути її далі. Краще кину її в річку. Припливе вона до мене додому — добре, не припливе — також нічого поганого з того не буде!

Взявся він однією рукою за скриню і трошки підняв її, ніби наміряючись кинути у воду.

— Стривай! — закричав із скрині дяк. — Випусти мене спочатку!

— Ой! — закричав маленький Клаус, удаючи, що він злякався. — Він і досі там. Треба швидше кинути його у воду, щоб він потонув!

— Ой, ні, ні! — закричав дяк. — Випусти мене, я дам тобі цілу мірку грошей.

— Ну, це інша справа! — сказав маленький Клаус і відчинив скриню. Дяк швидко видряпався звідти, штовхнув порожню скриню у воду, і вони обидва пішли до його будинку, де маленький Клаус одержав ще мірку грошей.

Тепер тачка була повна грошей.

— Ну, конячку я непогано оплатив! — сказав він сам до себе, коли прийшов у свою хату і висипав цілу купу грошей. — От розсердиться великий Клаус, коли дізнається, як я забагатів через мою єдину конячку, але я йому не скажу правди!

І він послав хлопчика до великого Клауса попросити мірку, якою міряють зерно.

"Навіщо вона йому?" — подумав великий Клаус і намазав трохи дьогтем дно мірки — може, щось пристане.

Так і трапилося. Коли віддали мірку назад, побачив великий Клаус на дні три новенькі срібні монетки.

— Що це таке? — здивувався великий Клаус і швидко побіг до маленького Клауса. — Звідки у тебе стільки грошей?

— Та це я вчора продав шкуру своєї конячки.

— Тобі багато заплатили! — сказав великий Клаус, побіг ще швидше додому, схопив сокиру, повбивав своїх чотирьох коней, поздирав з них шкури та й повіз у місто

продавати.

— Шкури! Шкури! Кому потрібні шкури? — кричав він на вулицях. Усі шевці та чинбарі збіглися до нього і питали, скільки ж він хоче за шкуру.

— Мірку грошей за кожну! — сказав великий Клаус.

— Чи ти сказився? — закричали всі. — Ти, може, думаєш, у нас стільки грошей, що ми мірками даємо!

— Шкури! Шкури! Кому потрібні шкури? — кричав він далі і всім, хто питав, по чому шкура, відповідав: — Мірка грошей штука!

— Він хоче нас дурити! — розсердилися всі, і шевці взяли свої ремені, чинбарі — свої шкіряні фартухи і добре одлупцювали його.

— Шкури! Шкури! — передражнювали вони його. — От ми здеремо з тебе шкуру, то й знатимеш! Іди швидше геть звідси! — кричали вони, і великий Клаус так дременував, як тільки міг. Ще ніколи в житті його так не били.

— Ну, — сказав він, коли повернувся додому, — буде ж тобі, малий Клаусе, за це! Я тебе вб'ю!

Він узяв величезний лантух, пішов до маленького Клауса і сказав:

— Ти обдурив мене! Спочатку я повбивав моїх коней, а потім мене самого побили! Це все з твоєї ласки, — але більше ти не зможеш мене дурити!

Він схопив маленького Клауса, посадив у лантух, закинув його на плечі і гукнув:

— Піду та й утоплю тебе!

Шлях до річки був чималий, а маленького Клауса не так то й легко було нести. Йшли вони повз церкву. От великий Клаус поклав лантух, а сам зайшов до церкви відпочити та помолитися перед тим, як утопити маленького Клауса.

— Ох-ох-ох! — зітхав маленький Клаус, і крутився, і повертався на всі боки, але ніяк не міг розв'язати лантуха та звільнитися. Повз нього проходив старий-престарий чередник, з білим, як сніг, волоссям і великою палицею в руці. Він гнав цілу череду корів та биків. Вони набігли на лантух з маленьким Клаусом і звалили його.

— Ох-ох-ох! — зітхав маленький Клаус. — Я такий молодий, а вже мушу вмирати.

— А я, бідний, такий уже старий, а ніяк не можу вмерти, — сказав чередник.

— Розв'яжи лантух! — закричав маленький Клаус. — Лізь туди замість мене, і ти швидко вмирати!

— З великою охотою, — сказав чередник і розв'язав лантух, з якого враз вистрибнув маленький Клаус.

— Але ти подивись за моєю чередою, — сказав старий і вліз у лантух.

Маленький Клаус зав'язав його і погнав корів та биків на пасовище.

Незабаром вийшов з церкви великий Клаус, закинув лантух собі на плечі, і йому відразу здалося, що лантух став набагато легший. Адже старий чередник важив трохи не вдвічі менше за маленького Клауса.

"Он, бач, як стало легко! — подумав він. — Напевне, це тому, що я помолився".

Дійшов він до річки, глибокої та широкої, кинув туди лантух з чередником і гукнув:

— Отут і лежи собі! Більше не дуритимеш мене!

Після цього він пішов додому. Тільки дійшов він до перехрестя — бачить, іде маленький Клаус і жене череду.

— Що таке? — здивувався великий Клаус. — Хіба я не втопив тебе?

— Звичайно, втопив! — сказав маленький Клаус. — Ти кинув мене півгодини тому в річку.

— А звідкіль же в тебе така чудова череда? — спитав великий Клаус.

— Це морська череда! — сказав маленький Клаус. — Я мушу розповісти тобі цілу історію і подякувати, що ти мене втопив, бо тепер я буду справді багатий! Ой, як було мені страшно, коли я був у лантусі! Вітер свистів мені у вуха, коли ти кинув мене з мосту в холодну воду. Я пішов зразу на дно, але не забився, бо там унизу росте ніжна, м'яка травиця. На неї я й упав. Лантух одразу розв'язався, і чудова дівчина в сніжно-білому платті, із зеленим вінком на мокрому волоссі взяла мене за руку і сказала: "Це ти, маленький Клаусе? Ну, на тобі спочатку маленьку череду! Недалеко звідси, на дорозі, пасеться друга, велика череда, я і її дарую тобі!" Тут я побачив, що річка для водяних мешканців була однаково, що шлях. Унизу, на дні, ходять і їздять вони від моря аж сюди, де річці кінець. Як там гарно! Повно квітів, свіжої трави! Риби, плаваючи у воді, шугали повз мої вуха, як пташки в повітрі. Які там гарні люди, а які череди пасуться коло рівчаків та канав!

— Але чому ти так швидко повернувся? — спитав великий Клаус. — Мене б не виманили звідти, якщо там добре.

— Ну, — сказав маленький Клаус, — це ж я не просто собі так зробив. Ти ж чув, що я тобі розповідав: морська дівчина сказала мені, що далі на шляху, — а шляхом вона називає річку, — пасеться друга череда, яку вона мені подарувала. Але ж я знаю, що річка робить закрути то туди, то сюди, і я б мусив зробити великий гак. Ні, я вирішив іти коротшим шляхом, вийти на сушу та й піти навпростець до того місця, де чекає на мене череда. Я виграю таким чином з півверсти!

— Ну ж щаслива ти людина! — сказав великий Клаус. — Як ти гадаєш, а я дістану таку морську череду, коли спущуся на дно?

— Напевне! — відповів маленький Клаус. — Але я не зможу тягти тебе до річки, — ти надто важкий для мене! Якщо хочеш, дійди сам і влізь у мішок — і я тебе з дорогою душею кину у воду!

— Дякую тобі! — мовив великий Клаус. — Але якщо я там не дістану ніякої череди, я, повір мені, коли повернуся, добре одлупцюю тебе!

— Та ні, все буде гаразд!

І вони пішли до річки.

Тільки череда побачила воду, так і кинулася до неї — вся худоба дуже хотіла пити.

— Бач, як поспішають! — мовив маленький Клаус. — Їм хочеться швидше додому!

— Так, так, ти краще поможи мені спочатку, а то одлупцюю, — сказав великий Клаус, влізаючи у великий мішок, який лежав на спині в одного бика. — Та поклади мені каменяку в мішок, а то я, боюся, не піду на дно!

— Підеш! — заспокоїв маленький Клаус. Але все-таки поклав у мішок велику

каменяку, міцно зав'язав мішок і штовхнув у воду. Шубовсть! — і великий Клаус пішов прямо на дно.

— Ох, боюся, не знайде він там череди, — сказав маленький Клаус і погнав свою худобу додому.